

dal – szöveg

TAMÁS-PÉTER RÉKA

„Hol a világ véget ér, nem ér véget a dal” (4.)

Bródy János 75

Dalszövegek kutatásakor a felmerülő leg-
alapvetőbb kérdés a dalszöveg és a vers közöt-
ti határvonal kijelöléséhez kapcsolódik. Kö-
vetve a Bródy-dalokat, láthatjuk, hogy jelentős
számuk klasszikus irodalmi műfaji besorolást
enged meg, ami szerint szerepversnek, gon-
dolati versnek vagy közösségi lírai alkotásnak
nevezhető. Ugyanakkor az egyes témák keze-
lése is túlmutat a slágerszövegeken, létértel-
mező, gondolati jelleget kap például az identi-
tás kérdése, amit az egyén öndefinícióján, az
egyén és közösség, valamint az egyén és ha-
talom viszonyán keresztül mutat fel.

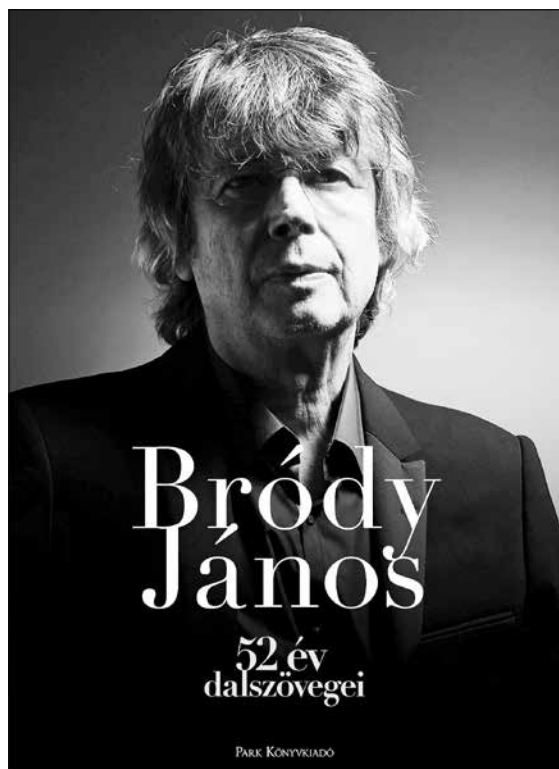
A nyelvi-poétikai megformálás saját értel-
mezési horizontot eredményez, így a hallga-
tóval szembeni elvárás is jelentősen változik.
Talán ebben a hallgatói attitűdváltozásban ra-
gadható meg leginkább a dalszövegek költé-

zet jellege: passzivitás helyett értelmezésre,
saját olvasat kialakítására kényszerül a sláger-
szövegek hagyományosan könnyű befogadha-
tóságával ellentétben.

Megszokott jelképekkel találkozhatunk itt
is, de továbbgondolva, átértelmezve. Például
a ragyogó csillag sápadó vagy hullócsillag for-
májában is megjelenik: „Nézem a tó vizét, /
hallom a halk zenét, / és látom az égbolt hulló
csillagát” (*Békét és reménységet*). „A csillag-
hullás el nem kedvetlenít” (*Volt már*); „Sápad-
nak, hej, a fényes csillagok az égen” (*Márci-
us 1848*).

Az álom is visszatérő motívum, jelen van
vágyként, célként, meg nem valósult esz-
ményként is: „Álmodban álmaid / valóra vál-
nak” (*Hát eladtuk végül a házunk*); „Az ál-
modó hajnalra vár” (*Ki tudja, mit hoz még
a múlt*); „Álmaimban megtalálom az elveszett
időt” (*Álmodom*). Az ébredés, a valósággal
való szembesülés lehet ijesztő és kijózanító is:
„Rémülten ébrednek az álmodók” (*Ne várd a
májust*); „Ki mondja meg, hogy az ébredés, /

Bródy János 52 év
dalszövegei című
könyve 2017-ben
jelent meg a Park
Kiadónál

ha kijózanít egy új nap hajnalán, mennyit ér” (*Éjféλι nap*).

A virág is több jelentésben bukkan fel a szövegekben. Jelentheti az értéket, eszményt, amiért az ember küzd, ilyenformán a nyíló virág reményt, a hervadó virág reményvesztettséget, az illúziókkal való leszámolást jelenti: „Szívem mélyén elhervadt már minden virág” (*Az ismeretlen ismerős*); „Talán majd lesz egy szebb világ, / Hol minden ember ünnepelhet, / S nekünk is nyílik majd virág” (*A szebb jövő*). A virág lányként is konkretizálódik, a kibontakozó nőiesség, a tisztaság jelképékként: „Megváltozna minden, hogyha hallgatnál reám. / Kire vársz még? Ó, mondd, kis virág” (*Kis virág*).

A sárga rózsza motívuma kiemelkedő jelképként a szerző „önazonosítójává” vált. Jelen van elszáradt, sápadt homlokokon hervadó, nem nyíló, a nemzet sírját elborító alakváltozatokban, létrehozva egy asszociációs sort. Az első előfordulás a *Sárga rózsza* című dalban a múlthoz való ragaszkodás kontextusában körvonalazza mindazt, amiben a versbeszélő hitt és hinni szeretne. Az elszáradt virág értelem szerűen elmúlásra, veszteségre utal már a felütésben: „Nem él már, nem is szép, halott rég”. A következőkben feltett kérdés összefüggésbe hozza a jelképet olyan múltbeli értékekkel, amelyek pusztulásával az ember nem akar, nem tud szembenézni. A „szép emlék sárga virága” más helyeken homlokokon hervadóvá válik. Az emberi életcélok, eszmények, ideálok egyéni és közösségi szinten különböző

konkretizált változataival találkozunk. A *Földvár felé félúton* levő lány homlokán az egyéni életút során elvesztett álmokat, illúziókat, a királylány homlokán a szabadságba vetett hitet jelképezi. A *Miért hagytuk, hogy így legyen* című szövegben a hatalom által képviselt eszme jelképévé válik. A „nemzet sírját elborító sárga rózsák” erős intenzitású víziójában a nemzeti léthelyzet negatív perspektívájára, a nemzethalálra való utalással azokat az értékeket jelenti, amelyekkel a nemzet rendelkezett (*Te itt leszel majd mellettem*). A „zöld-sárga rózsza” az igazságnak mint eszménynek az álcázott alakja: „Zöld-sárga rózsza / nincs igazság meztelen / Álruháját ismerem / megismerem” (*Zöld-sárga rózsza*).

A jelentésteremtés-jelentéstágítás jellegzetes módjára, az intertextualitásra, azaz gondolat-átültetésre, illetve vendégszövegek beiktatására is találunk példákat a Bródy-dalszövegekben. A transzponált gondolat legjellegzetesebb példája a *Ha én rózsza volnék* című dal, amelynek alapja a „Nem szoktam, nem szoktam kalitkában hálni” kezdetű népdal. Az öt szakasz öt fogalom köré szerveződő feltételes időhatározói alárendelést tartalmaz: rózsza, kapu, ablak, utca, zászló. A költői hitvallásként értelmezhető szövegben a lírai én tárgyi szimbólumokon keresztül fejezi ki az értéktérítés, a szabadság és béke utáni vágyát. A rózsza négyszeri nyílása a teljes évet átöleli, így összességében mindannak létrehozását jelenti, ami értéket, szépet képvisel az emberi létben. A nyitott kapu a többi ember iránt tanúsított nyitott magatartást, az elfogadást, az egész világot megmutatni képes ablak pedig az értékátadást, az őszinte megnyilatkozást jelenti. A tiszta, fényben megfürdő utca a lelki tisztaságot, a békevágyat, a föld beomlása a háborúval szembeni tiltakozást fejezi ki. A szövegben érzékelhető hangulati fokozás a zárlatban csúcsonyul ki, a zászló a szabadságot, az önazonosságot jelenti. A kifeszítettség állapotának látszólagos korlátai a saját eszmékhez való ragaszkodást teszik lehetővé, így az egyén nem válik eszközévé hatalmi játszmáknak. Ez a gondolat rimel a népdalbeli nyílt állásfoglalásra: „Inkább leszek betyár az alföldi pusztán, / Mégsem leszek szolga a császár udvarán”.

Főként a legújabb dalok esetében találkozunk korábbi szövegek beépített soraival is, ezek révén párbeszéd jön létre az egyes szö-

(folytatás a következő oldalon)

„Hol a világ véget ér, nem ér véget a dal” (4.)

(folytatás az előző oldalról)

vegek között. Ezek a sorok vagy szószerkezetek előhívják a korábbi dalt, amelyben kibontakozik a motívum jelentése. Természetesen önállóan is értelmezhető az új szövegek, a vendégszöveg elmélyíti a jelentést. Például: „Miénk volt a legszebb lázadás” (*És mennyi szerelem – A legszebb lázadás*). Az elvágódás, a kilátástalan léthelyzet miatt a túloldalra való átmenekülés a hídon való átkelés jelképeként jelenik meg: „elindulsz te is a hídon át” (*Ki tudja, mit hoz még a múlt*), akárcsak a korábbi, *Vándor Éva* című dalban.

A vendégszövegek szerepe lehet a kollektív emlékezet beépített elemei által az adott kánoni szöveg alap gondolatának beépítése. Például a *Magyarok közt európai* több motívumot, verssort is beépít: József Attila *Thomas Mann üdvözlése* című költeményének alap gondolatát veszi át, továbbá Petőfi Sándor *A XIX. század költői* című versének ars poetica-jából idéz, amikor a jelenbeli életérzését fogalmazza meg: „És a szellem napvilága / nem süt a nép ablakába”, illetve az *Elindultam szép hazámból* című népdalgűjtés sorait is felfedezhetjük benne: „És hányan mentek szép hazámból, / híres kis Magyarországról. / Szemükből a könny kicsordult”. Weöres Sándor *Majomország* című versének mintájára született a *Birkaország* című dalszöveg. Vörösmarty Mihály *Szózatának* sorai szintén a gondolati párhuzam révén jelennek meg a *Szabadnak születél* című dalszövegben, valamint az előrevetített nemzethalál, a sárga rózsákkal elborított nemzet sírja a *Te itt leszel majd mellettem* dalszövegben. Babits Mihály *Jónás könyvéből* vett gondolat a „vétkesek közt cinkos, aki néma”: a költői állásfoglalást, a szókimondás szükségszerűségét fogalmazza meg az *Akit a hazája nem szeretett* című dalban.

NÉVJEGY

TAMÁS-PÉTER RÉKA (1977, Dicsőszentmárton, Maros megye) tanító, magyartanár. 1996–2001 között a marosvásárhelyi Europa Gimnáziumban tanítóként tevékenykedett, majd 2005-től a váradi Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium magyartanára. 2008–2012 között a tanítás mellett gyermekszínjátszással is foglalkozott, jelenleg az iskola könyvtárát működteti.

A próféta, váteszi szerep felvállalása, a zsarnoksággal való nyílt szembeszegülés kirekesztettséget eredményez. A társadalom nem tud felnőni a próféta tisztánlátásához.

A *Ki tudja, mit hoz még a múlt* az idősi-kok felcserélésével azt az értelmezési lehetőséget kínálja, hogy egy közösség számára az ismeretlen jövőnél nagyobb bizonytalanságot jelent a múltba rejtett titok, aminek következményeként adott a jelenlegi élethelyzet.

A nyelvi-poétikai megformáltság egyik, korábban már említett jellemzője a művészi eszközök használata, például a megszemélyesítés: „Mikor a dalból szökni készül a lélek”; „Mikor a főnév is rosszul áll az ígéhez” (*Mosolyod vigasztal*); a jelképesség: „Gyöker, lomb és száraz ág, / Háromféle valóság. / Ki háromból csak egyet lát. / Nem látja a fát magát”, azaz az emberi identitást nem lehet múlt, jelen, jövő viszonylata nélkül értelmezni (*Vásárhely*); a paradoxon: „magaddal bújócskát játszol”, „a tükörben idegen az arcod” (*Magány*). A nyelvi regiszterváltás, a szleng használata az ellenállás kifejezőeszköze, ugyanis a kíméletlen zsarnokságra csak ilyen módon lehet válaszolni: „Haggyá’ má’ békibe”.

A nyelvi játék is eredményezhet többletjelentést. A *Birkaországban* megjelenő „birka burka” alliteráció mellett a legelőre szó több jelentésével fejezi ki az érvényesülés esélyét: „csak az juthat legelőre”. A *zeti zászló* című dal egészében egy szójátékon alapul, a „zeti” a nemzetiből alakul. A kék szín önmagában is a tisztaságot jelképezi, itt konkrétan meg is jelenik a tiszta jelző a kék, illetve a szív mellett, összekapcsolva ezeket a fogalmakat. A szemmel nem látható magasság arra utal, hogy a „zeti” olyan értéket képvisel, ami felülír minden mást. A következő szerkezeti egységben erre magyarázatot ad: „A békességet hirdeti / bárki, aki lengeti”. A békesség, a békességre törekvés a humánusot védő legadekvátabb magatartásforma, mely nem a látványos hősiességet sugallja, nem a nemzeti sajátosságok prioritását, hanem az egyetemes összefüggések rendjében azt, ami leginkább emberi. Az ember nemzeti hovatartozását felülírja az emberlét rendeltetésének és feladatának megértése. A „zetiség” az emberiség közös alaptudására vezethető vissza, ezáltal emberi értékeket összegző fogalmi szimbólummá válik.

(Folytatjuk)